

Ve valné hromadě obchodní společnosti rozhoduje většina — ale ne zúčastněných akcionářů, nýbrž většina akcií. Hlavní slovo má velký akcionář.

Zdroj: Ludwig Wagner – Lise Zellhoff – Antonín Kyzlink,
Národní hospodářství v kostce, Praha: Toužimský a Moravec 1939.
Otištěno s laskavým souhlasem nakladatelství Toužimský a Moravec.

PODNIKATEL VERSUS KAPITÁL KAPITÁL VERSUS PODNIKATEL

DVĚ TVÁŘE JEDNOHO VZTAHU
VE STŘEDNÍ EVROPĚ 19. A 20. STOLETÍ

MILOŠ HOŘEJŠ – EDUARD KUBŮ – BARBORA ŠTOLLEOVÁ (EDS.)

NTM
PRAHA 2023

Katalogizace v knize – Národní knihovna ČR

Podnikatel versus kapitál = kapitál versus podnikatel : dvě tváře jednoho vztahu ve střední Evropě 19. a 20. století / Miloš Hořejš, Eduard Kubů, Barbora Štolleová (eds.). -- Vydání první. -- Praha : NTM, 2023. -- 1 online zdroj

Částečně slovenský text, anglické resumé

Vydáno ve spolupráci s Filozofickou fakultou Univerzity Karlovy. -- Obsahuje bibliografii, bibliografické odkazy a rejstříky

ISBN 978-80-7037-404-7 (Národní technické muzeum ; online ; pdf). --

ISBN 978-80-7671-140-2 (Univerzita Karlova, Filozofická fakulta ; online ; pdf)

* 658.114 * 658.14 * 336.7 * (437.3) * (4-191.2) * (048.8:082) * (0.034.2:08)

-- podnikání -- Česko -- 19.-20. století

-- podnikání -- Evropa střední -- 19.-20. století

-- finanční podnik -- Česko -- 19.-20. století

-- finanční podnik -- Evropa střední -- 19.-20. století

-- finanční instituce -- Česko -- 19.-20. století

-- finanční instituce -- Evropa střední -- 19.-20. století

-- kolektivní monografie

-- elektronické knihy

658 - Řízení a správa podniku [4]

Publikace vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury

v rámci institucionálního financování na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace Národní technické muzeum (DKRVO, MK000023299).

Editoři: Miloš Hořejš, Eduard Kubů, Barbora Štolleová

Recenzenti: prof. PhDr. Ivan Jakubec, CSc.; PhDr. Jiří Novotný, Ph.D. et CSc.

© Národní technické muzeum

© Univerzita Karlova, Filozofická fakulta

© Authors: Tomáš Gecko, VI.2; Ludovít Hallon, II.3; Svatopluk Herc, I.3;

Jan Herman, III.2; Milan Hlavačka, III.3; Miloš Hořejš, Úvodem, II.5;

Prokop Jančák, II.2; Tomáš Jelinek, I.2; Adéla Jónová Macková, VI.3;

Hana Králová, II.1; Eduard Kubů, Úvodem, Vstupní pojednání, I.4, V.3,

Závěry a východiska dalšího výzkumu, Summary; Tomáš Okurka, I.1;

Agnes Pogány, II.4; Zdeněk Pokluda, III.1; Petr Popelka, V.1; Miroslav Sabol, II.3;

Jan Slavíček, IV.1; Marcela Starcová, VI.3; Jiří Šouša, Vstupní pojednání; Barbora

Štolleová, Úvodem, Vstupní pojednání, I.4, V.3, Závěry a východiska dalšího výzkumu,

Summary; Patrik Vedral, IV.2; Lenka Vrchotová, V.2;

Jan Zupanič, VI.1.

English translation © Anna Pílatová, Ph.D.

Vydání první, Praha 2023

ISBN 978-80-7037-404-7 (Národní technické muzeum)

ISBN 978-80-7671-140-2 (Univerzita Karlova, Filozofická fakulta)

OBSAH

Úvodem 7

VSTUPNÍ POJEDNÁNÍ

Peněžní ústav a jeho role v průmyslovém, obchodním a živnostenském podnikání 19. a první poloviny 20. století. Příklad střední Evropy se zvláštním zřetelem k českým zemím (Eduard Kubů – Jiří Šouša – Barbora Štolleová) 11

I. V ZAJETÍ BANKOKRACIE

I.1 „Schicht bere naše krásné peníze na projížďku.“
Rodinná firma Schicht v bankovním objetí (1848–1914) (Tomáš Okurka) .. 35

I.2 Bankéř Otto Feilchenfeld, jeho rodina
a ekonomicko-sociální vazby (Tomáš Jelinek) 53

I.3 Hypoteční oddělení Živnostenské banky
a jeho úvěrová činnost v letech 1907–1914 (Svatopluk Herc) 71

I.4 V napětí konkurence a spolupráce. Bankovní konsorcia/syndikáty
v meziválečném Československu (angažmá Živnostenské banky)
(Eduard Kubů – Barbora Štolleová) 100

II. OD VZTAHU „JÁ PÁN – TY PÁN“

K BANKOVNĚ-PODNIKATELSKÉ SYMBIÓZE

II.1 Waldes a spol. a bankovní úvěr aneb o čem podávají
výpověď účetní zprávy knoflíkového impéria (Hana Králová) 117

II.2 Financování firmy A. Schram v kontextu proměny rodinných
podnikatelských strategií. Od nacionálně německého družstva
k nacionálně české bance (Prokop Jančák) 127

II.3 Drevársky účastinársky spolok v podnikání slovenských bank
v dvadsiatych rokoch 20. storočia (Ludovít Hallon – Miroslav Sabol) 154

II.4 Provázanosť bank a průmyslu v meziválečném Maďarsku.
Maďarská všeobecná úvěrní banka (Magyar Általános Hitelbank)
a její firemní klientela (Agnes Pogány) 173

II.5 Nové formy podnikání Jindřicha Kolowrat-Krakowského
a jejich úvěrování v letech 1925–1943 (Miloš Hořejš) 191

III. NA CESTĚ K FINANČNÍ NEZÁVISLOSTI

III.1 Firma Baťa: od hledání úvěru k samofinancování (Zdeněk Pokluda) .. 225

III.2 Tomáš Baťa ve světě financí (Jan Herman) 257

III.3 Rodinné a podnikatelské strategie firmy Lanna v zrcadle soudních
pozišťalostních a obchodně-protokolárních spisů (Milan Hlavačka) 277

IV. NA VLNĚ SVĚPOMOCI

IV. 1 Lidové peněžnictví jako jeden ze zdrojů akumulace kapitálu pro malé a střední podnikání v Čechách ve druhé polovině 19. a první polovině 20. století (<i>Jan Slavíček</i>)	289
IV. 2 Financování socialistického podnikání: Ústřední svaz československých družstev (1908–1938) (<i>Patrik Vedral</i>)	308

V. ALTERNATIVY FINANCOVÁNÍ MENŠÍCH A MALÝCH FIREM

V. 1 Moravský venkov a jeho finanční instituce na cestě k modernímu podnikání. Příklad severomoravské obce Postřelmov do první světové války (<i>Petr Popelka</i>)	341
V. 2 Seriózní, příčinnivě podnikatelsky pražské. Úvěrová agenda jako pramen pro výzkum podnikání žen (<i>Lenka Vrbetová</i>)	359
V. 3 Zastavárny – zdroj podnikatelského úvěru (situace v českých zemích druhé poloviny 19. a první poloviny 20. století) (<i>Eduard Kubá – Barbora Štollová</i>)	384

VI. KAPITÁLY SOCIÁLNÍ A KULTURNÍ, KOMPONENTY KAPITÁLU PODNIKATELSKÉHO

VI. 1 Ekonomický versus sociální kapitál podnikatelstva pozdní habsburské monarchie (<i>Jan Zupanec</i>)	403
VI. 2 Preiss contra Masaryk. Finanční prolínání Živnostenské banky a Kanceláře prezidenta republiky na příkladu „jubilejních fondů“ (<i>Tomáš Gecko</i>)	412
VI. 3 Mezi státními dotacemi, dary a svěpomoci. Financování Orientálního a Státního archeologického ústavu v meziválečném období (<i>Aldela Jánová Macková – Marcela Starcová</i>)	431

ZÁVĚRY A VÝCHODISKA DALŠÍHO VÝZKUMU

Podnik a jeho poměr k peněžnímu ústavu v hospodářském životě a praxi 19. a první poloviny 20. století. Příklad střední Evropy se zvláštním zřetelem k českým zemím (<i>Eduard Kubá – Barbora Štollová</i>)	465
The company and its relation to the financial institution in the economic life and practice of the 19th and the first half of the 20th century. The case of Central Europe with special reference to the Bohemian lands (<i>Eduard Kubá – Barbora Štollová</i>)	479
Prameny	496
Literatura	508
Seznam tabulek	529
Seznam grafů	531
Rejstřík jmenový	532
Rejstřík místní	539
Seznam autorů	543

ÚVODEM

Vztahy peněžních ústavů a podniků/firem, ať již průmyslových či jiných, jsou výrazem vyspělosti hospodářského prostředí, národní ekonomiky, jedním z nejdůležitějších činitelů její výkonnosti a rozvoje. Jejich spojenci je kapitál. Mívají celou řadu podob. Mohou být relativně volné; mohou být charakterizovány převahou jednoho z partnerů, či dokonce závislosti; mohou mít podobu vysoce kolaborativní, v zájmech prolínající. Svebytně hospodářské, sociální a kulturní vývoje států a společností, jejich cesty k modernitě, rezultovaly ve značných rozdílech v organizaci a struktuře kapitálových trhů a jejich fungování, daly vzniknout často značným odlišnostem v poměru podnikatelstva k úvěru a jeho poskytovatelům. Své role sehrávaly i podnikatelské stereotypy a mentality spojené s konkrétními prostředím. Tak se historicky lišily bankovní a peněžní systémy ve Velké Británii, Francii, Německu. Zvláštní podobu mělo i peněžnictví v habsburské monarchii (na úrovni celostátní i jednotlivých národních prostředí). Vyspělejší historiografie jmenovaných zemí uvedenou problematiku dlouhodobě rozpracovávají.

Česká historiografie má již dnes poměrně silné zastoupení syntetických a syntetizujících monografií o vývoji českého bankovníctví, pojišťovnictví, spořitelnictví, a zejména pak peněžního družstevnictví, avšak systematicky se vztahům peněžních ústavů a jejich podnikatelské klientely nevěnovala. V tom zatím spočívá jeden z jejich badatelských dluhů. O mnoho lepší není ani situace nahlížená z opačné strany, od podniku. Domácí *business history* zaměřená na průmysl a obchod si ve zkoumání vztahů s peněžními ústavými nestojí, až na výjimky, o mnoho lépe. Okno do uvedených badatelských polí chce otevřít tato kolektivní monografie. Jedná se o téma obsahem obrovské. Stranou úmyslně necháváme jeho makroekonomický rozměr, jenž si mj. žádá dlouhodobý systematický výzkum na úrovni jednotlivých peněžních ústavů a firem. Nesledujeme proto odrazy a důsledky vztahu bank a dalších peněžních ústavů a firem v ekonomice jako celku, nýbrž se soustředíme na roli banky v životě firmy a firmy v životě banky. Přitom nám nejde jen o vlastní obchodní spojení vyjádřené kapitálově, jde nám o propojení zájmů, propojení personální. Cílem je porozumění